

**BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHISINING TAYYORGARLIK
TEKNOLOGIYASI****ТЕХНОЛОГИЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ
TRAINING TECHNOLOGY OF THE FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHER**

Faxriddin
Shodiyev

1.- O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti, Samarqand, O'zbekiston

Annotatsiya. Maqolada innovatsion va kreativ fikrlaydigan zamonaviy bo'lajak boshlang'ich sinfi o'qituvchisini yuksak ma'naviyat va vatanparvarlik ruhida tayyorlash, raqobatbardosh yosh kadrlarning global jarayondagi burch va vazifalari texnologiyasini shakllantirish, shu maqsadda ta'lim tizimini xalqaro talablar darajasida takomillashtirish masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar. Ta'lim tizimi, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, global pedagogika, milliy ta'lim, qomusiy olimlar, o'zbek xarakteri, tafakkur taraqqiyoti, vatanparvarlik.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы подготовки инновационных и креативных современных будущих учителей начальных классов в духе высокой духовности и патриотизма, формирования технологии конкурсных заданий и ответственности молодых специалистов в глобальном процессе, а также совершенствования системы образования до международных стандартов.

Ключевые слова. Система образования, современные педагогические технологии, мировая педагогика, национальное образование, учёные-энциклопедисты, учёные, узбекский характер, развитие мышления, патриотизм.

Annotation. The article discusses the issues of training innovative and creative modern future primary school teachers in the spirit of high spirituality and patriotism, the formation of technology of competitive tasks and responsibilities of young professionals in the global process, and improving the education system to international standards.

Key words. Education system, modern pedagogical technologies, global pedagogy, national education, encyclopedic scholars, scholars, Uzbek character, development of thinking, patriotism.

Global olamning tafakkur dunyosi bu kun nafaqat shakl bilan, balki mazmun bilan ham yorqinlashmoqda. Ochun ta'lim tizimi shuni ko'rsatmoqdaki, har qanday millatning intellektual-ma'naviy qiyofasi milliy hamda global pedagogika orqali shakllanadi. Shu ma'noda, jondan aziz vatanimizda ta'lim tizimi ham mazmun-mohiyati, ham shaklan mantiqiy yangilanayotgani xalqimizning qalbida kelajakka katta umid uyg'otmoqda. Shu boisdan jamiyatimizni hozirgi taraqqiyot bosqichida xalqaro standartlar darajasiga mos keladigan oily malakali ilmiy va ilmiy-pedagogik kadrlarga bo'lgan ehtiyoj va talab borgan sari oshib bormoqda. Darhaqiqat, hozirgi zamon globallashuv jarayonlari ta'sirida bo'lgan hamda chuqur ijtimoiy-iqtisodiy yangilanish pallasiga kirgan mamlakatlarning ijtimoiy salohiyati va taraqqiyot potentsionali ko'p jihatdan fan va texnologiyani rivojlanganlik darajasi, ilmiy-amaliy innovatsiyalarni jamiyatning turli infrastrukturalarida samarali tatbiq qilayotganligi bilan begilanishi oydinlashmoqda. Shuning uchun ham jahon hamjamiyatiga tabora moslashib borayotgan O'zbekistonda ham ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, ilm-fanni rivojlantirish, o'qitishning zamonaviy shakl va texnologiyalarini joriy etish bo'yicha keng ko'lamlı ishlar olib borilmoqda. Shu islohotlarga hamohang tarzda "Bugun har bir o'qituvchi va tarbiyachi, oliygoh domlasi ta'lim va ilm-fan sohasidagi eng so'nggi ijobiy yangiliklarni o'quv jarayonlariga tatbiq eta oladigan, chuqur bilim va dunyoqarash egasi, bir so'z bilan

O'zbekiston-
Finlandiya PI
Boshlang'ich
ta'lim nazariyasi
kafedrası
mudiri,dotsent
Shodiyevbt@gmail.com

aytganda, zamonamiz va jamiyatimizning eng ilg'or vakillari bo'lishlari kerak"(1-216). Shu bilan birga, maktabgacha tarbiya va boshlang'ich ta'limni tubdan isloh etish hamda bu sohalarni mazmunini xalqaro miqyosda boyitish uchun jiddiy kirishilmoqda. Bu yo'lda zamonaviy va mustaqil fikrlaydigan, yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlariga ega, bilimli hamda yuqori malakali kadrlar tayyorlash, maktabgacha tarbiya va boshlang'ich ta'lim sohasida kadrlar tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalarida kasbiy faoliyat yo'nalishida zamonaviy bilim va malakaga ega, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari hamda chet tillarini o'zlashtirgan kadrlar tayyorlash sifatini ta'minlash, bu dargohlarda o'quv-pedagogik va ilmiy-uslubiy, shuningdek, ularda mutaxassislar tayyorlash sifati, ta'lim mazmuni va darajasining davlat ta'lim standartlari hamda malaka talablariga muvofiqligini ta'minlash, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va o'qitish uslublaridan keng foydalanish asosida o'quv rejalari va fan dasturlarini takomillashtirish, ta'lim jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish hamda o'qitishning ilg'or shakllari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish va eng muhimi ta'limda ma'naviy-axloqiy mazmunni kuchaytirish, yoshlarni, mustaqillik g'oyalariga sadoqat, milliy qadriyatlarga hurmat, insonparvarlik va yuksak ma'naviy g'oyalar asosida vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishlarini tashkil etish talab etilmoqda. Bu g'oyalar O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy va o'rta maxsus ta'lim sohasida boshqaruvni isloh qilish chora-tadbirlari to'g'risida" farmonida chuqur yoritilgan (2). Shunga ko'ra, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining global jarayondagi burch va vazifalari yanada oshib bormoqda. Chunki bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisi shuni yaxshi anglab turibdiki, ta'lim tizimida o'qitishni tashkil etish jarayoni, ta'lim berayotgan professor-o'qituvchilar tomonidan fan mazmunini etkazish va ta'lim olayotgan talabalarni o'zlashtirish hamda ularning bilimini to'g'ri baholash tizimi talab darajasida emas, shuningdek, o'quv jarayonini zamonaviy texnologiyalar asosida tashkil etish borasida ta'lim dasturlari mazmuni va ularni yangilab borish sur'atlari bugungi kunda izchil rivojlanayotgan iqtisodiyot tarmoqlari va mehnat bozorining o'zgaruvchan talablariga to'laqonli javob bermaydi. Aslida masala yanada chuqurroq: oliy ta'lim va o'rta maxsus muassasalari innovatsion va texnologik g'oyalar bilan fikr almashadigan muloqot markazlariga aylanmaganligi, tegishli sohalarda mavjud muammo va kamchiliklarning tizimli o'rganilmaganligi sohada ilm-fan yo'nalishlarining rivojlanmaganligiga olib keldi. Endi nafaqat respublika doirasida raqobatbardosh, balki qanchalik balandparvoz eshitilmasin, xalqaro miqyosda o'z o'rniga ega kadrlar tayyorlamas ekanmiz jahon ilm-fani hamda ta'lim-tarbiyasida tomoshabin bo'lib qolaveramiz. Bu ko'rgulikka tushmaslik uchun bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining global jarayondagi burch va vazifalari texnologiyasini qayta ko'rib chiqish shart. Mamlakat taqdirini, Vatan kelajagini xalqaro talablarga javob beradigan yosh kadrlar hal etadi. Haqiqatan ham, jahondagi rivojlangan davlatlar tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, ularda jamiyat hayotini o'zgartirishga qaratilgan islohotlar avvalo ta'lim tizimidan, bog'cha, maktab, tarbiya masalasidan boshlanganini ko'ramiz. Chunki maktabni o'zgartirmasdan turib, odamni, jamiyatni o'zgartirib bo'lmaydi. Ta'lim va tarbiyaning asosi, poydevori bu – maktab. Maktabni maktab qiladigan kuch esa o'qituvchilardir. Bu Vatan oldidagi muqaddas burch va millatni yo'q qiladigan, yo bor etadigan kasb egalari haqida gap ketganda jahon tan olgan Singapur tajribasi va Singapur davlatining sobiq bosh vaziri Li Kuanning so'zlari eslanadi: «Ko'pchilik mendan Singapurning rivojlangani haqida so'rab, shunday savol berishadi: «Qanday qilib ulkan davlatdan ajralib chiqib, mittigina hudud bilan rivojlangan davlatga aylandilar? Bu

«mo'jiza»ni qanday amalga oshirdingiz?». Ularga javoban shunday deyman: «Men Singapurda mo'jiza yaratmadim. Men faqat Vatanim oldidagi burchimni bajardim, xolos. Davlat byudjetini ta'limga yo'naltirdim. Muallimni eng quyi tabaqadan Singapurdagi eng yuqori martabaga ko'tardim. Davlatdagi «mo'jiza»larni amalga oshirgan insonlar — muallimlardir. Ular ilm, axloq, mehnat va haqiqatni sevadigan, kamtar avlodni yetishtirib chiqardilar. Buning uchun ulardan minnatdormiz!» - degan edi Li Kuan. Bu ulug'vor g'oyani teran tushungan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev o'z raisligida 2019-yil 23-avgust kuni xalq ta'limi tizimini rivojlantirish, pedagoglarning malakasi va jamiyatdagi nufuzini oshirish, yosh avlod ma'naviyatini yuksaltirish masalalariga bag'ishlangan videoselektor yig'ilishi kuyunchalik bilan shunday degan edi: «Keling, o'zimizga savol beraylik: bizning eng katta kamchiligimiz nimada? Kadrlar darajasida, bilimda, dunyoqarashda, vatanparvarlikda. Bularning barchasi unday emas, desak adolatdan bo'lar edi. Maktablarni o'zgartirmasdan biz insonni, jamiyatimizni o'zgartira olmaymiz. Bu aksioma, buni hech kim rad eta olmaydi. Maktab bu hayot-mamot masalasi, kelajak masalasi. Uni davlat, hukumat va hokimlarning o'zi hal qilolmaydi. Bu butun jamiyatning ishi, burchiga aylanishi kerak. Maktab o'qituvchisini moddiy rag'batlantirmasak, uning hayot sifati darajasini oshirmasak, islohot, natija haqida gapira olmaymiz. Maktablar tizimini rivojlantirish uchun bundan buyon ham mablag'ni, imkoniyatni aslo ayamaymiz. Kelajak avlodimiz taqdiri, butun millatimiz, xalqimiz, davlatimiz taqdiri muhtaram muallimlarga bog'liq". Demakki, taqdir bilan o'ynashib bo'lmaydi. Millat kelajagini hal etishda, olam uzra tenglar ichra teng bo'lishda, qadimgi sharaflari o'rnimizni qayta topishda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ham o'z o'rnini bor. Shunga ko'ra, ular quyidagi hujjatlar hamda talablarni mukammal egallashlari lozim: bolalar huquqlarini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarni, Davlat ta'lim standartlarini, o'zi kelajakda o'qitadigan o'quv fanining ilmiy-nazariy asoslari, uning mazmuni va amalda qo'llanilishi, o'qitadigan fan bo'yicha dars o'tish metodikasi va tashkil qilish tartibini, o'quvchilarni o'qitish va tarbiyalashning ilg'or shakllari va intensiv usullarini, o'quvchilar bilimini baholashning zamonaviy, samarali shakllari, nazorat usullarini, o'quvchilarni faolligini rag'barlantirib borish va o'zlashtirishini baholashning reyting tizimini, pedagogika, yosh psixologiyasi va fiziologiyasini, o'quv jarayoni texnik vositalarini amaliyotda qo'llashni, sanitariya-gigiena talablari, mehnatni muhofaza qilish, texnika va yong'in xavfsizligi qoidalarini. Yuqoridagi talablardan jiddiy savol kelib chiqadi: Xo'sh, XXI asr O'zbek o'qituvchisining burch va vazifasi nimadan iborat? Qachon uni fikr qaramligi, tafakkur qulligi tark etadi? Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining maqsadi-chi? Uning zimmasida qanday mas'uliyat bor? Milliy tarbiya sohasining zukko olimlaridan biri, professor M. Quronov bu borada shunday mulohaza bildiradi: «Millat dardiga darmonni boshqalar emas, uning farzandlari izlaydilar, topadilar. 150 yildan ortiq bizga, ya'ni mening va Sizning ajdodlarimizga yetkazilgan ma'naviy jarohatlarni milliy mafkura ila shifolamoq - burchimiz»(3-6). Olim o'z fikr-mulohazalarini davom ettirar ekan: «O'zbek xarakteri mingga yaqin sifatdan iborat. Unda ijobiylari ham, salbiylari ham bor. Hozir biz qutulishimiz kerak bo'lgan eng muhimlari: 1. Beparvolik. 2. Beg'amlik. 3. Mahalliychilik. 4. Hech kim bilan munosabatni buzmaslikka intilish. 5. Loqaydlik. 6. Islohotlar mohiyatini bilmaslik. 7. Dunyoqarashning torligi. 8. Jur'atsizlik. 9. Eskicha fikrlash. 10. Shaxsiy saoqat ustuvorligi. 11. So'z va ish orasidagi tafovut. 12. Hafsalasizlik va boshqalar. Milliy yuksalishimiz uchun takomillashtirish zarur bo'lgan ijobiy sifatlar esa: 1. Ruhan uyg'oqlik. 2. Bilimdonlik. 3. O'zini millat ishiga tikkanlik. 4. Ona tiliga fidoyilik. 5. So'z va ish birligi. 6. Vatan uchun o'z farog'atidan kecha

olish. 7. Qat'iyatlilik. 8. Uquvlilik. 9. Hushyorlik. 10. Ishbilarmonlik. 11. Vaqtini qadrlay bily. 12. Intizomlilik. 13. Mas'uliyatlilik. 14. O'z ustida doimo ishlash. 15. Vatanparvarlik. 16. Halollik. 17. Tashabbuskorlik. 18. Burchga sadoqat. 19. Fuqarolik mas'uliyati va boshqalardir. Loyiha bo'lmasa ko'p qavvatli uyni qurib bo'lmaydi. Buyuk xarakterni ham. Masalaga aniq, yani ilmiy yondashuv shuni taqozo qiladi. Demak, XXI asr o'zbek xarakterining modelini yaratish lozim" degan xulosaga keladi (3-22-23). Shuningdek, professor M.Quronov o'zining "Bolam baxtli bo'lsin desangiz" qomusiy kitobida o'zbek bolasining yuzlab fazilatlariga ham izoh beradi. (4-299-300). Bu fazilatlar bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari zimmasidagi mas'uliyat hamdir. Qomusiy olim Az-Zamaxshariy uqtirganidek: "Zimmangda farz bo'lgan narsani qarz va burch o'rnida qo'y. Bu hol qalbing-u dilingga rohat baxsh etib, shon-u sharafing va obro'yingni saqlash uchun eng to'g'ri yo'ldir"(5-21). Bu o'tlig' fikrlar alloma A. Navoiyning: "Aql ila olam yuzin obod qil, Xulq ila olam elini shod qil" degan hikmatlariga hamohangdir(6-220). Zero, aql va xulq bilan qurollangan avlod jadidchi ma'rifatparvar M. Behbudiy kabi fikrlaydi hamda Vatan uchun borini berishga shay bo'ladi: "Agar bizning hayotimiz hurriyat va xalq saodati uchun qurbonlik sifatida kerak bo'lsa, biz o'limni ham xursandchilik bilan kutib olamiz"(7-142). Bu ikki dunyo saodatini ulug'laydigan hikmatlar Vudro Vilsonning mashhur aforizmini yodga soladi: "Millat obro'si millatning boy yashashidan, hatto millatning mavjudligidan ham qadrli"dir (8-329). Bu hikmat yoshlar yodiga sadoqat tushunchasini chorlaydi. A.Avloniy ta'rifi ko'ra: "Sadoqat bir fayzi ma'naviydirki, u fayzdan hissasini olmak har bir kishining muqaddas vazifasidir" (9-67). Bu muqaddas vazifa mazmunida maqsad mayog'i yog'du sochadi. Shuning uchun ham falsafa fanlari nomzodi M. Sobirova ta'biri bilan aytganda: "Ma'lumki, har qanday kurashdan, u qanday bo'lmasin, ma'lum bir maqsad ko'zda tutiladi. G'oyaviy kurashdan ko'zlangan asosiy maqsad – insonlarning, avvalambor, yoshlarning qalbi va ongini zabt etish, muayyan mamlakat yoki mintaqadagi millatlarning an'anaviy tuyg'ulariga ta'sir o'tkazish, ularni o'z ta'siriga tortish va tobe qilishdir"(10-71). Yot ta'sir va tobelikka tushib qolmaslik uchun ilm olmoq burch hamda vazifadir. Chunki, alloma Jon Kennedi eslatganidek: "Ilm olmagan farzandlar yo'qotilgan farzandlardir" (11-110). Bu xavfdan xavotir nechog'li ulkanligini his etgan olim M. Quronov: "Agar biz bolalarimizni jahondagi tengdoshlari bilan intellektual, ma'naviy raqobatga tayyorlamasak, ular ojiz bo'lib qoladilar. Shunday bo'lishini xohlaysizmi? Aslo, dedingiz. Demak, kimning uyida farzand o'sayotgan bo'lsa, unga (sport tilida aytganda) "bo'lajak jahon chempioni", deb qarasin. Uning rivojlanishiga barcha sharoitni yaratib, bir soat ham vaqtini bekor sarflamasligiga erishishimiz kerak. Ana shunda haqiqatan ham har bir O'zbekiston o'g'il-qizi o'z ishini, sohasining chempioni bo'ladi. Biz esa ustoz, murabbiy, trener sifatida hurmat-izzatlarga sazovor bo'lib yashaymiz" (12-227). Buning uchun esa dunyoga mashhur vatandoshimiz M. Norbekov aytganidek: "Sog'lom bo'lish, farovon hayot kechirish, baxtli bo'lish sizning maqsad sari intilish darajangizga, vijdonliligingizga, ichki intizomingizga, saboqni o'zlashtira olish qobiliyatingizga bog'liq. Siz o'zingizdagi hozircha mudroq xislatlarni ishga tushurmoqchi ekansiz, u u holda yaxshigina ter to'kishingizga to'g'ri keladi"(13-10). Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisi bo'ladigan yoshlar ikki bor ko'proq ter to'kishi shart. Shundagina Milliy tarbiyamizning me'morlaridan biri M. Quronov orzulagan yosh o'qituvchilar elimizning ham yuzi, ham ko'zi bo'lgan bolalarni tarbiyalash uchun millat yukini xalqaro maydonda ham ko'tarishga shay bo'lajaklar: "Mustaqil O'zbekistonning ma'naviy sog'lom yosh avlodi, millatning bo'lajak vatanparvarlari, milliy g'urur, odob, vijdoniylik sohiblarini tarbiyalashning eng mushkil yuki pirovard natijada

o'qituvchining zimmasiga tushadi"(14-190). Komillik yo'lida O'zbek bayrog'ini baland ko'taradigan bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilariga xalqaro tajriba hamda teran tafakkur yog'dusini, maqsad yo'lida esa ezgu himmat tilab qolamiz. Zotan, Alloma Bahouddin Naqshband talab qilganidek: "Maqsad talabi yo'lida himmatingiz onqadar bo'lsinkim, basharti mening boshimga oyoq qo'yib o'tishga to'g'ri kelsa-yu va siz o'tmasangiz – aslo kechirmasman"(15-131). Bu da'vat bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilariga o'zligini yana bir bor esga soladi. Shu hikmatlardan to'yingan yosh kadrlar global ilm dunyosidan O'zbekning tafakkur tutumini oqilona qo'lga oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mirziyoyev Sh. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent, O'zbekiston, 2022-yil. 416-bet.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy va o'rta maxsus ta'lim sohasida boshqaruvni isloh qilish chora-tadbirlari to'g'risida" farmoni. –T.: 2019-yil, 11-iyul.
3. Quronov M. O'zbek xarakteri va milliy g'oya. –T.: Ma'naviyat, 2005, 6-b.
4. Quronov M. Bolam baxtli bo'lsin desangiz. – T.: Ma'naviyat, 2014. 299-300-b.
5. Hikmatlar shodasi. –T.: O'zbekiston, 2013, 21-b.
6. Faxriddin, S. (2024). BOSHLANG 'ICH SINFLARDA INTERFAOL DARSLAR OLIB BORISH TEXNOLOGIYASI. *Научный Фокус*, 1(12), 214-219.
7. Navoiy A. Hikmatlar. –T.: O'zbekiston, 2011, 220-b.
8. Hikmatlar shodasi. –T.: O'zbekiston, 2013,142-b.
9. Faxriddin, S. (2024). Ta'lim mazmunini takomillashtirish texnologiyasi. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(20), 183-187.
10. Shodiyev, F. (2024). Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda didaktik o'yinlardan samarali foydalanish usullari. *Научный Фокус*, 1(12), 220-225.
11. Hikmatlar shodasi. –T.: O'zbekiston, 2013,329-b.
12. Avloniy A. Tanlangan asarlar. 2-j. –T.: Ma'naviyat,1998, 67-b.
13. Globallashuv.Ommaviy madaniyat.Milly g'oya. –T.: Ma'naviyat, 2009. 71-b.
14. Hikmatlar shodasi. –T.: O'zbekiston, 2013,110-b.
15. Quronov M. Bizni birlashtirgan g'oya. –T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2016. 227-b.
16. Norbekov M. O'z ustingda ishla. –T.: Adabiyot uchqunlari, 2015.10-b.
17. M. Quronov. Milliy tarbiya. –T.: Ma'naviyat, 2007. 190-b.
18. Sharq donishmandlari hikmatlari. –T.: Sharq, 2006. 131-b.